

เรื่อง บายศรีสู่ขวัญ

รายละเอียด

ข้อมูลทั่วไป

ลักษณะ เป็นพานขวัญธรรมดา ๓ ชั้น ๕ ชั้น ชั้นล่างมีบายศรีดอกไม้ ข้าวต้ม ขนม กล้วย ชั้นที่ ๒ , ๓, ๔ มีบายศรีดอกไม้ ชั้น ๕ มีบายศรีดอกไม้ ฝ้ายผูกแขน เทียนเวียนหัว ๗ ชั้น จัดพานรอง ๓ ชั้น บายศรี ๔ ชั้น แล้วจัดพานอีกใบหนึ่งสำหรับใส่ผ้าผืนแพรวา แว่น หวี น้ำอบ น้ำหอม สร้อย แหวน ส่วนประกอบอื่น ๆ เพิ่มเติมได้แก่ หมาก พลุ บุหรี่ อาหาร ข้าวต้ม ขนมหวาน ไข่ต้ม สุรา จัดวางประกอบไว้อย่างสวยงาม

การใช้งาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค แต่งงาน เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่ง พระภิกษุเลื่อนสมณศักดิ์ หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาสู่ท้องที่ จะต้องเดินทางไกล ย้ายที่อยู่ เป็นพิธีมงคลที่นิยมทำกันมากทั้งในงานเล็กน้อยภายในครอบครัว หรือจัดเป็นพิธีใหญ่โตตามฐานะ

อุปกรณ์ 1. ไบตอง (ควรให้ไบตองกล้วยตานี)

2. พานแว่นฟ้า ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ผูกติดกันไว้ด้วยลวด และรองพื้นพานด้วยโฟม
3. ภาชนะปากกว้าง สำหรับใส่น้ำแช่ไบตอง 2 ใบ
3. สารส้ม
4. น้ำมันมะกอก ชนิดสีเหลือง หรือขาว
5. ไม้ปลายแหลม (ขนาดไม้เสียบลูกชิ้น) ประมาณ 20-30 อัน
6. ดอกไม้ (ดอกพุท ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ฯลฯ)
7. กรรไกร สำหรับตัดไบตอง
8. ลวดเย็บกระดาษ

วิธีการทำ ไบตองที่นำมาใช้สำหรับทำบายศรี มักนิยมใช้ไบตองจากกล้วยตานี เนื่องจากเป็นไบตองที่มีลักษณะเป็นเงา มันวาว เมื่อโดนน้ำจะยิ่งเกิดประกายสีเขียวยิ่งแวววาวยิ่งขึ้น และที่สำคัญ ไบตองจากกล้วยตานี มีความคงทน ไม่แตกง่าย ไม่เหี่ยวง่าย สามารถนำมาพับม้วนเป็นรูปลักษณะต่างๆได้ง่าย และสามารถเก็บไว้ได้นานหลายวัน หรือถ้ำรักษาโดยหมั่นพรมน้ำบ่อยๆ ไบตองกล้วยตานี จะสามารถคงทนอยู่ได้นานเป็นสัปดาห์ทีเดียว เมื่อได้ไบตองกล้วยตานีมาแล้ว จะต้องนำมาทำความสะอาดก่อน ด้วยการเช็ด โดยใช้ผ้านุ่มๆ เช็ดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกต่างๆออกจากไบตองเสียก่อน โดยการเช็ด จะต้องใช้ผ้าเช็ดตามรอยของเส้นใบไปในทาง

เดียว อย่าเข็ดกลับไปกลับมา หรืออย่าเข็ดขวางเส้นใบเป็นอันขาด เพราะจะทำให้ใบตองเสียหาย มีรอยแตก และ
ซ้ำ ทำให้ไม่สามารถนำใบตองมาใช้งานได้เต็มที่ เมื่อเข็ดสะอาดดีแล้ว ก็ให้พับพอหลวมๆ เรียงซ้อนกันไว้ให้เป็น
ระเบียบ เพื่อรอนำมาใช้งาน การฉีกใบตองเพื่อเตรียมทำกรวยบายศรีใบตองที่ได้ทำความสะอาดเป็นที่เรียบร้อย
แล้ว หยิบมาทีละใบ แล้วนำมาฉีกเพื่อเตรียมไว้สำหรับม้วนหรือพับ ทำกรวยบายศรี

การพับหรือฉีกใบตอง แบ่งเป็นสามประเภทคือ

1. ใบตองสำหรับทำกรวยแม่ ฉีกกว้างประมาณ 2 นิ้วฟุต
2. ใบตองสำหรับทำกรวยลูก ฉีกกว้างประมาณ 2 นิ้วฟุต
3. ใบตองสำหรับห่อ ฉีกกว้างประมาณ 1.5 นิ้วฟุต

ใบตองแต่ละประเภท ควรฉีกเตรียมไว้ให้ได้จำนวนที่ต้องการ กล่าวคือ ถ้าทำพานบายศรี 3 ชั้น ชั้นละ 4 ทิศ (4
ริ้ว) นั่นก็หมายความว่า จะมีริ้วทั้งหมด 12 ริ้ว ในแต่ละริ้ว จะประกอบด้วยกรวยแม่ 1 กรวย และ กรวยลูก 9
กรวย รวมทั้งสิ้น จะมีกรวยแม่ 12 กรวย และ กรวยลูก 108 กรวย แสดงว่าจะต้องมีใบตองสำหรับทำกรวยแม่
12 ชั้น ใบตองสำหรับทำกรวยลูก 108 ชั้น ใบตองสำหรับห่อ 120 ชั้น นั่นเอง แต่ใบตองสำหรับห่อ จะต้องเตรียม
ไว้เพื่อห่อริ้วอีก คือใน 1 ริ้วจะประกอบไปด้วย กรวยแม่ 1 กรวย กรวยลูก 9 กรวย ซึ่งจะต้องมาห่อรวมกัน ดัง
นั้น จึงต้องเพิ่มใบตองสำหรับห่ออีก 120 ชั้น รวมเป็นใบตองสำหรับห่อ 240 ชั้น การพับกรวย และห่อกรวย
การพับหรือห่อกรวย หมายถึงการนำใบตองที่ฉีกเตรียมไว้แล้วสำหรับพับกรวย มาพับ โดยการพับกรวยแม่และ
กรวยลูกจะมีลักษณะวิธีการพับเหมือนกัน คือ การนำใบตองมาพับม้วนให้เป็นกรวยปลายแหลม เพียงแต่กรวย
ลูกจะมีการนำดอกพุด มาวางเสียบไว้ที่ส่วนยอดปลายแหลมของกรวยด้วย เมื่อพับหรือม้วนใบตองเป็นกรวย
เสร็จในแต่ละกรวยแล้ว ให้นำลวดเย็บกระดาษ มาเย็บใบตองไว้เพื่อป้องกันใบตองคลายตัวออกจากกัน แล้วเก็บ
กรวยแต่ละประเภทไว้จนครบจำนวนที่ต้องการ เมื่อได้กรวยแต่ละประเภทครบตามจำนวนที่ต้องการแล้ว ก็
นำกรวยที่ได้มาห่อ โดยการนำใบตองที่ฉีกเตรียมไว้สำหรับห่อมาห่อกรวย หรือเรียกอีกอย่างว่า ห่มผ้า การห่อริ้ว
บายศรีและการแซ่หน้า การห่อริ้วบายศรี คือการนำกรวยแม่ และ กรวยลูกที่ได้ห่อกรวยไว้เรียบร้อยแล้ว มาห่อมัด
รวมเข้าไว้ด้วยกัน ที่นิยมทำกัน ใน 1 ริ้ว จะประกอบด้วย กรวยแม่ 1 กรวย กรวยลูก 9 กรวย

วิธีการห่อริ้ว มีการห่อคล้ายกับการห่อกรวยแม่หรือกรวยลูก แต่จะแบ่งวิธีตามลักษณะงานที่ได้เป็น 2 วิธี คือ

1. ห่อแบบตรง คือการห่อโดยเริ่มต้นจากกรวยแม่ แล้ววางกรวยลูกไว้ด้านบนกรวยแม่เป็นชั้นๆทับกันขึ้นมา
หรือหันกรวยลูกเข้าหาตัวผู้ห่อ การห่อแบบนี้ จะได้ริ้วบายศรีค่อนข้างตรง และในช่วงตัวริ้ว จะมีรอยหยัก
ของใบตองห่อเรียกว่า มีเกล็ด

2. ห่อแบบหวาน คือการห่อ โดยเริ่มต้นจากกรวยแม่ แต่วางกรวยลูกไว้ด้านล่างของกรวยแม่ และวางชั้นลงด้านล่างลงไปจนครบ หรือหันกรวยแม่เข้าหาตัวผู้ห่อ โดยวางกรวยลูกลงด้านล่างจนครบนั่นเอง การห่อแบบนี้ จะได้ริ้วบายศรีเป็นลักษณะอ่อนช้อย งาม อ่อนหวาน เมื่อห่อริ้วจนเสร็จในแต่ละริ้วแล้ว จึงนำริ้วที่ได้ลงแช่ในน้ำผสมสารส้มที่เตรียมไว้ประมาณ 20 นาที เพื่อให้ใบตองเข้ารูปทรง อยู่ตัวตามที่ได้พับและห่อ จากนั้น จึงนำไปแช่ในน้ำผสมน้ำมันมะกอกต่อไป เพื่อให้ริ้วมีความเป็นมันวาว เน้นสีเขียวเข้มของใบตองมากขึ้น และมีกลิ่นหอมในตัวเอง

การประกอบพานบายศรี

การนำริ้ว มาประกอบกับพาน ควรเริ่มต้นจากพานใหญ่สุด หรือพานที่วางอยู่ชั้นล่างสุดก่อน โดยการวางให้ริ้วอยู่บนพานให้มีระยะห่างเท่าๆกัน 4 ริ้ว (4 ทิศ) ซึ่งจะยึดริ้วติดกับพานโดยใช้ไม้ปลายแหลมที่เตรียมไว้แล้ว มากัด หรือเสียบจากด้านบนของริ้วให้ทะลุไปยึดติดกับโฟมที่รองไว้บนพื้นพานการประกอบริ้วกับพานชั้นกลาง และชั้นบนสุด ก็ใช้วิธีเดียวกัน แต่จะต้องให้ริ้วชั้นที่ 2 วางสลับกับริ้วชั้นแรก และริ้วบนพานชั้นบนสุด ก็ให้สลับกับริ้วบนพานชั้นกลาง การประกอบริ้วกับพานชั้นบนสุด ให้ห่อใบตองเป็นกรวยขนาดใหญ่พอควรวางไว้เป็นแกนกลางของพาน เมื่อวางริ้วทั้ง 4 ริ้วเสร็จแล้ว ให้รวบปลายสุดของริ้วทั้ง 4 เข้าหากัน โดยมีกรวยที่ทำเป็นแกนกลางอยู่ด้านใน แล้วนำใบตองม้วนเป็นกรวยขนาดใหญ่อีกกรวย มาครอบทับยอดทั้ง 4 ของริ้วไว้ ซึ่งจะทำให้พานบายศรีที่ได้ มียอดแหลมที่สวยงามและมั่นคง จากนั้นจึงนำไปไม้ (ส่วนใหญ่จะนำไปไม้ที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น ใบเงิน ใบทอง) มาวางรองบนพาน เพื่อปกปิดไม่ให้มองเห็นโฟมที่ รองพื้นพาน และนำดอกไม้สด เช่น ดอกบานไม่รู้โรย หรือดอกดาวเรือง มาประดับบนพานเพิ่มความสวยงามหรือทำมาลัย สวมบนยอด หรือทำเป็นอุบะร้อยรอบพานแต่ละชั้น ก็จะเพิ่มสีสัน และความสวยงามให้แก่พานบายศรีมากขึ้น

คำสำคัญ : บายศรี

ที่มา : 253/1 หมู่ 1

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : นักศึกษา รหัส 5912206

วันที่ : 2018-03-16

https://arit.kpru.ac.th/ap/local/?nu=pages&page_id=1023&code_db=DB0019&code_type=002